

SPOŁECZNY ASPEKT REWITALIZACJI – PRZYKŁAD WROCŁAWSKI

Abstrakt. Celem rewitalizacji jest „ożywienie” zdegradowanej przestrzeni. Obejmuje ona aspekt: ekonomiczny, społeczny i przestrzenny. Uspołecznienie procesu rewitalizacji jest wymogiem ogólnym, a jego ważnym zadaniem jest propagowanie aktywnych postaw wśród mieszkańców tak, aby uruchomić potencjał ludzi i miejsca. Zaangażowanie społeczne jest niezbędne w tworzeniu przywiązania do miejsca i jego poszanowania, budowaniu tożsamości.

Wrocławski Obszar Wsparcia obejmuje osiedle Nadodrże oraz częściowo Ołbin, zajmuje powierzchnię około 110 ha, jest zamieszkały przez około 35 tys. osób. Jest to obszar kumulacji wielu problemów przestrzennych, gospodarczych i społecznych. Tę część Wrocławia charakteryzują zniszczone i niedostosowane do współczesnych wymagań użytkowników budynki mieszkalne z XIX w., zaniedbania infrastrukturalne, patologie społeczne oraz wysoki odsetek przestępczości. Przygotowując program działań rewitalizacyjnych zwrócono szczególną uwagę na aspekt społeczny, dając propozycje możliwości partycypacji.

Aby wnioskować o prawidłowości poszczególnych działań rewitalizacyjnych należy monitorować dokonujące się zmiany i ich skutki w przyszłości.

Słowa kluczowe: rewitalizacja, jakość życia, partycypacja

Wstęp

Każdy człowiek jest „wpisany” w pewną rzeczywistość przestrzenną, którą w różny sposób kształtuje, tworząc środowisko życia, dążąc do zaspokojenia własnych potrzeb. W swoim postępowaniu ludzie kierują się różnymi zasadami. Można jednak sformułować pewne uogólnienia, które charakteryzują każdego z nas. A mianowicie: staramy się zawsze maksymalizować osiągnięcie potencjalnych korzyści, podejmując przy tym minimalny wysiłek, dążymy do zapewnienia bezpieczeństwa, optymalizujemy swoje relacje z innymi ludźmi, z naturą i wszystkimi układami w jakich się znajdujemy. Zasady te można odnieść zwłaszcza do urządzania mieszkania i jego najbliższego otoczenia. Każdy człowiek dąży do tego, aby środowisko zamieszkania zaspokajało jego indywidualne potrzeby, zapewniało podstawy egzystencji, bezpieczeństwo i wygodę. „Lista” potrzeb człowieka zmienia się w zależności od możliwości ich zaspokojenia. Wiele z potrzeb ludzkich jest realizowanych poprzez różne formy zagospodarowania przestrzennego.

Cechą zagospodarowania przestrzennego jest trwałość w czasie i w przestrzeni, co wiąże się często z nieprzystosowaniem do zmieniających się potrzeb użytkowników. Ewolucja potrzeb wywołuje konieczność zmian w przestrzeni, szczególnie dostosowania, „ożywienia” miejsc i form „zdeastrowanych” technicznie i społecznie. W tym celu podejmuje się działania rewitalizacyjne. Rewitalizacja obejmuje: aspekt ekonomiczny, społeczny i przestrzenny. W niniejszym artykule zwrócono szczególną uwagę na zagadnienia społeczne.

Potrzeby społeczne

Odczuwanie potrzeb ma silny związek z podejmowaniem działań w celu ich zaspokojenia. Jednocześnie zaspokojenie jednych potrzeb, powoduje pobudzenie odczuwania innych, dotychczas „uśpionych”. Zwrócił na to uwagę Maslow, budując piramidę potrzeb ludzkich. Podstawę piramidy stanowią potrzeby fizjologiczne (zapewnienie podstaw egzystencji człowieka – żywność, powietrze, sen), następnie potrzeba bezpieczeństwa (nienaruszalność, spokój), dalej potrzeba miłości i przynależności (poczucie więzi, bycie kochanym), potrzeba szacunku i uznania (zaufanie, poczucie własnej wartości); na szczycie piramidy znajduje się potrzeba samorealizacji (posiadanie i realizacja celów, indywidualny rozwój, poznawanie nowego, a także poczucie estetyki, harmonii i piękna). Niezaspokojenie potrzeb niższego szczebla eliminuje potrzeby wyższe. Oznacza to między innymi, że jeżeli nie zapewni się człowiekowi, rodzinie, grupie społecznej odpowiednich warunków zamieszkiwania, nie zrodzą się potrzeby wyższego rzędu, w tym poczucie estetyki i piękna. Przedstawione wnioski potwierdzają badania ankietowe, których wyniki opisuje Karwińska (Karwińska 2008, s. 127). W wyborze nowego mieszkania lub domu ludzie kierują się przede wszystkim względami bezpieczeństwa, ceną mieszkania oraz jego funkcjonalnością. Aspekty estetyki i piękna, takie jak „jednolity styl zabudowy” czy „wkomponowanie budynku w otaczającą go zabudowę” stawiane są na ostatnim miejscu.

Działania rewitalizacyjne powinny być przede wszystkim ukierunkowane na poprawę warunków mieszkaniowych, zaspokojenie podstawowych potrzeb mieszkańców (bezpieczeństwa, funkcjonalności, wygody). Jest to zgodne z ideą miasta spójnego, miasta równych szans i wyrównywania dysproporcji w jakości życia mieszkańców.

Jakość życia

Jakość życia jest pojęciem złożonym. Badacze różnych dyscyplin naukowych zajmują się jej identyfikacją. Należy zauważyć, że pojęcie to jest ściśle związane ze zrównoważonym rozwojem. Wysoka jakość życia powinna być nadrzędnym celem rozwoju społeczno-gospodarczego miast. Jakość życia w ujęciu holistycznym jest kategorią wyrażającą stopień samorealizacji człowieka. W ujęciu zawężonym określa poziom zaspokojenia potrzeb człowieka przez konsumpcję dóbr materialnych (Jakość życia... 2008). Wyjaśnienia pojęcia jakości życia podjął się Borys (Wskaźniki zrównoważonego... 2005), zwrócił uwagę na różnice w wymiarze subiektywnym i obiektywnym jakości życia, wskazując na jej niezrównoważenie. Pojęcie zrównoważonej jakości życia oznacza „zrównoważone docenianie i dostrzeganie całego bogactwa globalnej jakości i współistnienia w życiu człowieka zarówno cech jakości typu „mieć” (dobrobytu), jak i typu „być” (dobrostanu)” (Wskaźniki zrównoważonego ... 2005, s. 32). Obiektywna jakość życia określa warunki życia człowieka, subiektywna zaś jest oceną stopnia zaspokojenia potrzeb (Rogala 2007). Wśród wskaźników obiektywnej jakości życia najczęściej wymienia się dotyczące: ochrony zdrowia, bezpieczeństwa, stanu środowiska naturalnego, stopy życiowej mieszkańców, dostępności do usług i obiektów użyteczności publicznej (porównaj: Zysnarska 2002). Subiektywna jakość życia wyraża satysfakcję z różnych aspektów życia. Można ją ustalić na podstawie badań ankietowych, pytając respondentów o satysfakcję i zadowolenie związane

z zaspokojeniem potrzeb, ze stanem zdrowia, zarobkami, mieszkaniem i jego otoczeniem, dostępnością do usług itp.

Rewitalizacja – wyjaśnienie pojęcia

Rewitalizacja to „ożywienie” zdegradowanej przestrzeni. Obejmuje ona aspekt: ekonomiczny, społeczny i przestrzenny. Celem rewitalizacji jest ożywienie gospodarcze zdegradowanego fragmentu miasta, na nowo włączenie go w strukturę funkcjonalno-przestrzenną oraz poprawa warunków życia (podniesienia jakości życia) mieszkańców. Ważnym zadaniem rewitalizacji jest propagowanie aktywnych postaw wśród mieszkańców tak, aby uruchomić potencjał ludzi i miejsca. Rewitalizacja ma umożliwić aktywizację społeczną w tworzeniu warunków poprawy jakości życia (Kołodziej, Michałowska 2006). Uspołecznienie procesu rewitalizacji jest wymogiem unijnym.

Celem podejmowanych w rewitalizacji działań jest często poszukiwanie nowych funkcji społeczno-gospodarczych zdegradowanych obiektów i terenów. Dokonuje się tego przez: remonty, konserwację obiektów zabytkowych, podniesienie standardu przestrzeni publicznych, zagospodarowanie i modernizację terenów zieleni, poprawę dostępności komunikacyjnej rewitalizowanego obszaru.

Partycypacja społeczna w procesie rewitalizacji

Udział społeczny w procesie rewitalizacji jest niezbędny. Użytkownicy przestrzeni muszą mieć prawo do wypowiedzenia się na temat swoich oczekiwań i potrzeb, muszą mieć możliwość uczestniczenia w projektowaniu przestrzeni „swojej egzystencji”. Zaangażowanie społeczne jest niezbędne w tworzeniu przywiązania do miejsca, budowaniu jego tożsamości. Wymogiem współczesności jest, aby przy kształtowaniu przestrzeni uwzględnić potrzeby różnych grup społecznych i ich systemy wartości (Karta Przestrzeni Publicznej). Można je w pełni rozpoznać na etapie współpracy, współdziałania: projektantów, władz miasta i mieszkańców.

W Polsce nie mamy tradycji współdecydowania społeczności lokalnej ani wypracowanych mechanizmów formalnych partycypacji społecznej. Po 1989 r. zostały usunięte bariery polityczne rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Zmieniono dotychczasowe przepisy prawa, dając większe możliwości uczestniczenia w życiu społecznym, co zapisane jest w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Mimo to postawy uczestnictwa nie są jeszcze ukształtowane, brakuje Polakom poczucia sprawstwa, świadomości własnych potrzeb oraz rozbudzania aspiracji (Karwińska 2008). Wyniki badań uczestnictwa Polaków w stowarzyszeniach, organizacjach dobrowolnych i ruchach społecznych wskazują, że jesteśmy społeczeństwem angażującym się w niewielkim stopniu (potwierdza to także niska frekwencja wyborcza). Jest to istotne z punktu widzenia procesu rewitalizacji, w którym aspekt społeczny ma kluczowe znaczenie.

Wrocławski przykład rewitalizacji

(opracowano na podstawie Program przedsięwzięć...)

Wrocław – stolica Dolnego Śląska jest miastem o złożonej strukturze funkcjonalno-przestrzennej, mającym wiele problemów, także przestrzennych i społecznych. Jako

najpoważniejsze, wymienia się: zużycie historycznej substancji budowlanej, problemy komunikacyjne oraz zaburzenia w układzie urbanistyczno-architektonicznym (Strategia wdrożenia... 2006). Problemem w skali całego miasta jest także postępująca dekapitalizacja obszarów mieszkaniowych i przestrzeni publicznych, liczne tereny przemysłowe i powojkowe, a także nawarstwianie problemów społecznych. Aby sprostać tym trudnym wyzwaniom, uznano, że celem nadrzędnym miasta jest prowadzenie aktywnej polityki rozwojowej, w której uwzględnia się zwłaszcza: dostosowanie warunków egzystencjalnych i mieszkaniowych lokalnej społeczności do standardów współczesnych, wzmocnienie gospodarki lokalnej przez tworzenie nowych miejsc pracy, poprawę sytuacji ekologicznej miasta oraz infrastruktury technicznej i społecznej. W ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji, uchwalonego w 2005 roku, wyznaczono obszary wymagające niezbędnej rewitalizacji. Stanowią one około 22% łącznej powierzchni miasta. Skategoryzowano je w następujących 12 grupach tematycznych (patrz: Program przedsięwzięć rewitalizacyjnych, 2009):

- 1) obszary mieszkaniowe o zabudowie kamienicowej,
- 2) małomiasteczkowe obszary zabudowy,
- 3) wielofunkcyjne obszary centrum miasta,
- 4) obszary dawnych wsi,
- 5) obszary przemysłowe i poprzemysłowe,
- 6) obszary powojkowe, popolicyjne,
- 7) parki i cmentarze,
- 8) przedwojenne osiedla zabudowy mieszkaniowej,
- 9) obiekty inżynierskie,
- 10) kompleksy gmachów użyteczności publicznej,
- 11) zespoły rekreacyjne i sportowe,
- 12) obszary osiedli blokowych.

Obszar priorytetowy, obejmuje historyczne Stare Miasto, obszary rozwojowe powstałe w XIX w. oraz inne o zróżnicowanym użytkowaniu (XIX-wieczną zabudowę mieszkaniową, tereny zieleni urządzonej i parki, obszary przemysłowe, powojkowe i popolicyjne). Granice obszaru priorytetowego wyznaczono na podstawie analiz, w których stwierdzono nagromadzenie wielu zjawisk negatywnych (przestrzennych i społecznych). W ramach obszaru priorytetowego wyznaczono Obszar Wsparcia, obejmujący przede wszystkim XIX-wieczną zabudowę mieszkaniową. W Regionalnym Programie Operacyjnym dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 określono Obszar Wsparcia, na zasadach wskazanych w Priorytecie 9 „Odnowa zdegradowanych obszarów miejskich na terenie Dolnego Śląska”. Został on wyznaczony przez władze miasta ze względu na kumulację zjawisk negatywnych, między innymi występujący tam wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia, wysoki poziom przestępczości i wykroczeń, niski wskaźnik prowadzenia działalności gospodarczej oraz niski poziom wartości zasobu mieszkaniowego (Program przedsięwzięć rewitalizacyjnych... 2009). Wrocławski Obszar Wsparcia obejmuje osiedle Nadodrze oraz częściowo Ołbin, zajmuje powierzchnię około 110 ha, jest zamieszkały przez około 35 tys. osób. Osiedle to charakteryzuje się w pełni zachowanym XIX-wiecznym układem zabudowy

kwartałowej, wyróżnia się parkami i skwerami. Powojenne zaniedbania i brak remontów przyczynił się do degradacji tkanki budowlanej oraz przestrzeni publicznych. Na obszarze tym doszło do kumulacji wielu problemów przestrzennych, gospodarczych i społecznych. Zniszczone i niedostosowane do współczesnych wymagań użytkowników budynki mieszkalne, zaniedbania infrastrukturalne, patologie społeczne, wysoki odsetek przestępczości charakteryzują tę część Wrocławia. Na Obszarze Wsparcia zachowały się największe zasoby zabytkowych kamienic Wrocławia, wyróżniają się one jednak wysokim stopniem degradacji i koniecznością przeprowadzenia natychmiastowych kompleksowych remontów. Po wojnie niewiele z tych historycznych kamienic było remontowanych. Dlatego nie odpowiadają one standardom i wymogom współczesności. Kumulacji zjawisk patologicznych sprzyjają zaniedbane, zdewastowane wnętrza kwartałów (podwórka), obecnie wykorzystywane najczęściej jako nieorganizowane miejsca parkingowe, miejsca lokalizacji śmietników oraz warsztatów i licznych przybudówek. Widoczny jest ewidentny brak organizacji przestrzeni wewnątrz kwartałów, przy uwzględnieniu potrzeb wszystkich mieszkańców. W historycznym układzie kompozycyjnym opisywanego fragmentu Wrocławia wyróżniają się tereny zieleni miejskiej. Miejsca te także wymagają podjęcia działań rewitalizacyjnych. Obecnie większość z nich jest mało atrakcyjna, zaniedbana i niebezpieczna.

Przygotowując program działań dla Obszaru Wsparcia zwrócono uwagę na społeczny aspekt rewitalizacji zapewniając partycypację społeczną oraz skierowano główną uwagę na przedsięwzięcia, z których będzie korzystać największa liczba mieszkańców. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu chciano osiągnąć przez różnorodne działania w tym, budowę centrum pomocy społecznej oraz projekt „Otwarte pracownie”, które miały powstać w wyremontowanych obiektach na terenie zmodernizowanych podwórek. Zwrócono szczególną uwagę na przestrzenie publiczne, wybierając do modernizacji parki i tereny zieleni, wnętrza kwartałów i tereny przyszkolne. Zapewniono podniesienie poczucia bezpieczeństwa dzięki monitoringowi przestrzeni publicznych.

Konsultacje społeczne były realizowane w okresie 7 miesięcy. Pierwszą możliwością udziału społecznego było ankietowanie przeprowadzone w maju 2008 r. Kwestionariusz ankiety zawierał 9 pytań, dotyczących przede wszystkim problemów osiedla i braków w jego wyposażeniu. Część pytań była otwarta, co dawało mieszkańcom możliwość swobodnego wypowiedzenia się.

Kolejną możliwością partycypacji społecznej był nabór projektów społecznych trwający w październiku 2008 r. Jednym ze sposobów informowania była sonda internetowa przeprowadzona w październiku 2008 r., w której zapytano mieszkańców Obszaru Wsparcia o najbardziej potrzebne działania w ramach programu rewitalizacji. Według mieszkańców najbardziej pilnymi potrzebami były: remont elewacji i dachów kamienic, monitoring przestrzeni publicznych, renowacja parków i skwerów, remont i modernizacja szkół i terenów przyszkolnych oraz remont i modernizacja wewnątrz podwórzowych. Inne sposoby informowania mieszkańców to: ogłoszenia w prasie, informacje w lokalnej telewizji i lokalnym radiu, spotkanie w Radzie Osiedla, utworzenie strony internetowej, na której umieszczono informacje o możliwościach uzyskania dofinansowania. W budynku Urzędu Miasta utworzono punkt konsultacyjny z dedykowanym numerem telefonu oraz adresem mailowym.

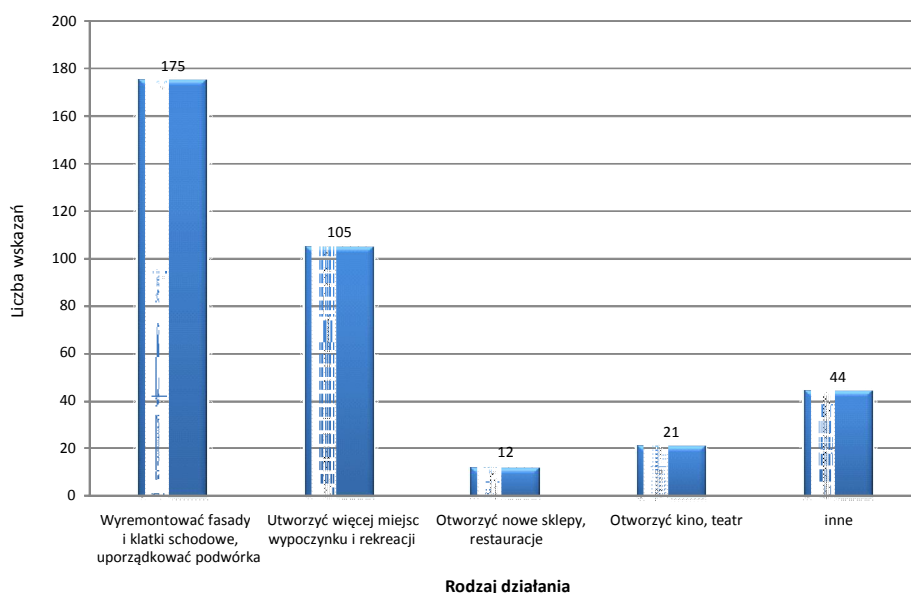
Wśród przedsięwzięć społecznych związanych z rewitalizacją Obszaru Wsparcia znalazła się organizacja Punktów Poradnictwa Rodzinnego. Celem funkcjonowania Punktów jest wsparcie rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. W tym: udzielanie pomocy psychologicznej, pedagogicznej, prawnej i socjalnej, prowadzenie szkoleń i warsztatów podnoszących kompetencje rodzicielskie, kształcenie i rozwijanie umiejętności podtrzymywania więzi rodzinnych, wspieranie ludzi młodych w decyzji o założeniu rodziny, prowadzenie mediacji rodzinnych oraz pomoc osobom i rodzinom uzależnionym od alkoholu, narkotyków i innych środków psychoaktywnych.

Kolejną inicjatywą jest utworzenie Punktów Poradnictwa Obywatelskiego, których celem funkcjonowania ma być zapewnienie dostępu do informacji o przysługujących uprawnieniach, bezpłatna pomoc prawna. Bardzo ważnym, na opisywanym obszarze, jest przedsięwzięcie społeczne polegające na prowadzeniu działań z zakresu profilaktyki uzależnień, zapewnieniu pomocy i wsparcia osobom uzależnionym i ich rodzinom. Ważną inicjatywą jest także prowadzenie działalności w zakresie przeciwdziałania przemocy, dostarczanie pomocy osobom doświadczającym przemocy oraz podnoszenie świadomości i wrażliwości społecznej. W celu wsparcia rodziców i opiekunów w opiece i wychowaniu dzieci i młodzieży wpisano do programu rewitalizacji konieczność utworzenia świetlic środowiskowych. Głównym zadaniem świetlic jest umożliwienie zagospodarowania czasu wolnego dzieci w sposób zorganizowany, dający możliwość rozwoju talentów i zainteresowań. W programie rewitalizacji uwzględniono poprawę zdrowia ludności lokalnej przez: promowanie zdrowia, profilaktykę uzależnień, wczesne wykrywanie wad i schorzeń oraz zapobieganie ich rozwojowi. Program ten ma być „ulożony” w szkołach i przedszkolach promujących zdrowie. Kolejne działania społeczne to utworzenie: Klubów Seniora, Zakładów Opiekuńczo-Lecznicznych oraz Punktów Nauki Samobadania Piersi.

Działania społeczne są ukierunkowane na: podniesienie jakości życia, poprawę stanu zdrowia, wzmocnienie aktywności społecznej, tworzenie więzi sąsiedzkich, samokształcenie, zdobywanie nowych doświadczeń, a więc przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, które w dużym stopniu dotyka mieszkańców Obszaru Wsparcia. Opisane działania są już w części zrealizowane, inne mają być zakończone do 2012 r.

Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych przez pracowników Urzędu Miasta Wrocławia

Badaniami ankietowymi objęto 205 mieszkańców Obszaru Wsparcia. W kwestionariuszu ankiety pytano między innymi o kolejność podejmowanych działań w celu ożywienia dzielnicy (pyt. 1), o mocne i słabe strony obszaru (pyt. 4), jakich sklepów i usług brakuje w dzielnicy (pyt. 5) a także o chęć zaangażowania w podniesienie bezpieczeństwa (pyt. 9). Wśród odpowiedzi na pytanie 1 najwięcej osób zwróciło uwagę na konieczność remontu fasad i klatek schodowych w budynkach i uporządkowanie podwórek. Wskazanie to jest na pierwszym miejscu, niezależnie od wieku i wykształcenia respondentów. W drugiej kolejności wskazywano na potrzebę utworzenia miejsc wypoczynku i rekreacji (ryc. 1). Pytanie 1 było częściowo otwarte, respondenci mieli możliwość dopisania innych rozwiązań według

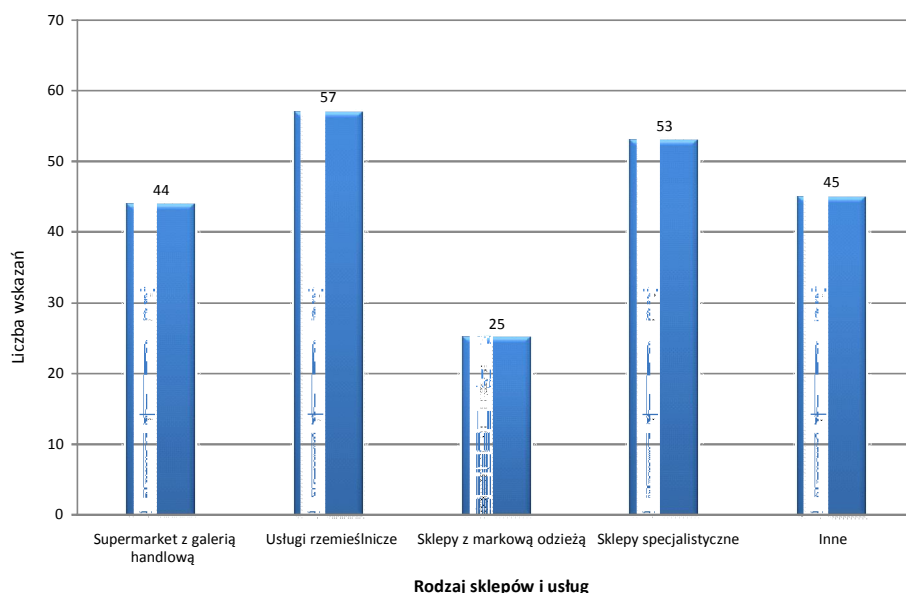

Ryc. 1. Odpowiedzi respondentów na pytanie 1 ankiety: Jakie działania należy podjąć w pierwszej kolejności, aby ożywić dzielnicę?

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety Urzędu Miasta Wrocławia

własnego uznania; większość zwracała uwagę na konieczność organizacji nowych placów zabaw dla dzieci oraz poprawę bezpieczeństwa.

Przy pytaniu o mocne strony dzielnicy mieszkańcy wskazują przede wszystkim dobrą lokalizację, położenie blisko centrum miasta oraz parki i tereny zieleni. Niektórzy respondenci, zwracając uwagę na wartość historyczną i kulturową zabudowy, podkreślają

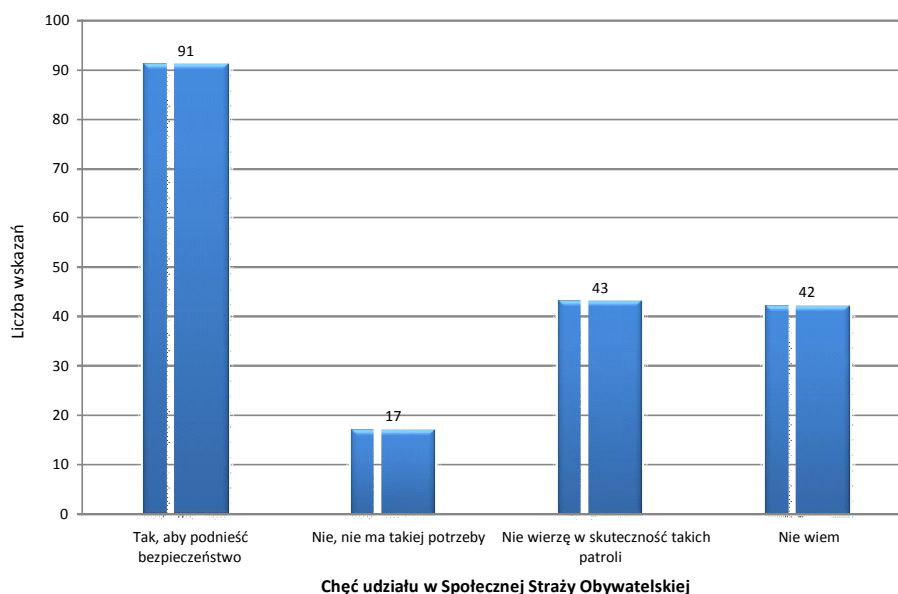
Ryc. 2. Odpowiedzi respondentów na pytanie 5: Jakie sklepy i usługi są potrzebne na Nadodrze?

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety Urzędu Miasta Wrocławia

brak dbałości władz o zachowanie historycznego dziedzictwa dzielnicy. Jako słabe strony najczęściej wymieniane były: brud, zaniedbanie, dewastacja, chuligaństwo, pijaństwo, zaniedbane podwórka, zniszczone fasady budynków, brak remontów oraz brak miejsc zabaw dla dzieci i młodzieży. Mało jest tu odpowiedzi wskazujących wprost na poczucie braku bezpieczeństwa. Z analizy odpowiedzi wywnioskować można przyzwyczajenie mieszkańców do miejsca zamieszkania i jego najbliższego otoczenia. Mieszkańcy chcieliby, aby z ich najbliższego otoczenia zniknął brud i wieloletnie zaniedbanie. Są świadomi atutów miejsca (dobra lokalizacja i połączenie z centrum miasta) i dostrzegają jego mocne strony.

Odpowiedzi na pytanie o potrzebę lokalizacji sklepów i usług w dzielnicy były dość zróżnicowane. Szczególnie osoby w wieku od 30 do 50 lat wskazują na brak sklepów i usług, sugerując potrzebę lokalizacji usług rzemieślniczych, sklepów specjalistycznych oraz supermarketu z galerią handlową. Jednak wielu respondentów podkreśla, że oferta handlowa dzielnicy jest obecnie wystarczająca (ryc. 2).

Na pytanie o możliwość uczestniczenia w Społecznej Straży Obywatelskiej w celu podniesienia bezpieczeństwa w dzielnicy, respondenci w prawie wszystkich grupach wieku odpowiedzieli twierdząco. Wyjątek stanowią respondenci w wieku od 19-25 lat, którzy w większości wskazują na brak wiary w skuteczność takich działań. Z wykresu (ryc. 3) można wywnioskować, że chęć zaangażowania mieszkańców w sprawę podniesienia poczucia bezpieczeństwa na osiedlu jest duża.

Ryc. 3. Odpowiedzi respondentów na pytanie 9 ankiety: Czy jeśli powstałaby na Nadodrze Społeczna Straż Obywatelska wzięłby Pan/Pani w niej udział?

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety Urzędu Miasta Wrocławia

Podsumowanie

W podsumowaniu należy przyznać słuszność władzom miasta w wyborze obszaru, przeznaczonego w pierwszej kolejności do rewitalizacji. Obszar Wsparcia w Atlasie problemów społecznych Wrocławia wyróżnia się kumulacją wielu problemów społecznych. Niewątpliwie kumulację tę należy wiązać z degradacją przestrzeni, z brakiem remontów

budynków, zaniedbanymi przestrzeniami publicznymi, zdewastowanymi terenami zieleni. Za wcześnie jeszcze, aby wnioskować o słuszności „ulokowania” poszczególnych działań rewitalizacyjnych (remonty nie obejmą bowiem wszystkich kamienic znajdujących się w obszarze wsparcia) i skutków w większej skali. Czy impuls pozytywnych zmian zostanie „podchwycony” przez kapitał prywatny okaże się dopiero po upływie czasu. Niewątpliwie należy monitorować dokonujące się zmiany i ich skutki w przyszłości.

Z przeprowadzonych badań można wysunąć następujące wnioski:

- Występowanie licznych obszarów zdekapitalizowanych osłabia pozycję Wrocławia jako ośrodka centralnego regionu dolnośląskiego, a także miasta europejskiego.
- Usunięcie braków w strukturze przestrzennej oraz funkcjonalnych podniesie jakość życia mieszkańców oraz poprawi wizerunek miasta.
- Rewitalizacja tkanki miasta, podniesienie wartości historycznej i kulturowej, przyczyni się do wzmocnienia poczucia tożsamości lokalnej mieszkańców Wrocławia.
- W procesie rewitalizacji niezbędne jest zapewnienie udziału społecznego, a także wsparcie i doradztwo oferowane przez władze miasta.
- Przyjęte kierunki przekształceń obszaru zdegradowanego w procesie rewitalizacji muszą być wynikiem ustaleń dokonanych w trakcie licznych debat, dyskusji i innych form konsultacji społecznych.
- Uspołecznienie procesu rewitalizacji, włączenie organizacji pozarządowych, placówek kultury, aktywizacja młodzieży uruchamia efekt synergii, zwiększając skalę pozytywnych przemian.

Literatura

1. *Atlas problemów społecznych Wrocławia*, 2006, pod red. S. W. Kłopoty i W. Skiby, Urząd Miejski Wrocławia, Wrocław.
2. *Jakość życia na poziomie lokalnym – ujęcie wskaźnikowe*, 2008, pod red. T. Borysa i P. Rogali, Warszawa.
3. Karwińska A., 2008, *Gospodarka przestrzenna. Uwarunkowania społeczno-kulturowe*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
4. Kołodziej J., Michałowska J., 2007, *Skuteczne planowanie i realizacja procesu rewitalizacji dziedzictwa przemysłowego*, w: *Rewitalizacja Kompleksu Księżego Młyna*, pod red. T. Markowskiego, PAN KPZK Biuletyn zeszyt 229, Warszawa.
5. Program przedsięwzięć rewitalizacyjnych współfinansowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013. Załącznik 2 do uchwały Nr XXXI/1037/09 Rady Miejskiej Wrocławia z dnia 19 lutego 2009 r.
6. Rogala P., 2007, Raport z realizacji pracy „Doświadczenia zagraniczne i doświadczenia polskich miast w zakresie badania jakości życia mieszkańców”, Jelenia Góra-Poznań 2007, www.sas.zmp.poznan.pl.
7. *Strategia wdrożenia procesu rewitalizacji*, 2006, Biuro Rozwoju Wrocławia, Wrocław.
8. *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, 2005, pod red. T. Borysa, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko Warszawa-Białystok.
9. Zysnarska E., 2002, *Pomiar jakości życia*. Konferencja Naukowa: *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, Rzeszów.

SOCIAL ASPECTS OF REVITALIZATION: A WROCLAW CASE

Abstract. The aim of revitalization is 'revival' of a degraded area. It includes economic, social and spatial aspects. Socialization of the revitalization process is a top requirement and its important task is to propagate active attitude among inhabitants in order to set in motion the potential of people and the place. Social involvement is necessary in creating attachment to the place, respect towards it as well as raising a sense of identity with it.

Wrocław Support Area includes the district of Nadodrze and partially Ołbin, it covers the area of about 110 hectares with population of about 35 000 inhabitants. It is the area accumulating numerous spatial, economic and social problems. In this part of Wrocław there are many shabby buildings constructed in the 19th century which do not meet contemporary requirements of their present users. Infrastructure negligence, social pathology and a high rate of crime are also a common phenomenon there. While preparing the program of revitalizing activities a special attention was paid to the social aspect giving a wide range of participation opportunities for inhabitants.

In order to make conclusions about the correctness of particular revitalizing activities one needs to monitor introduced changes and their effects in the future.

Key words: revitalization, quality of life, participation

Dr inż. Beata Warczewska
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu